

NÖDENS BOSTADSHISTORIA

2016-04-11

Av: ArkDes

Att bygga bostäder i nöd – i akuta bostadskriser, i krig och efter naturkatastrofer – är något som görs hela tiden världen över. Flera exempel på sådana provisoriska bostäder hittas i ArkDes samlingar. Där finns både fotografier och ritningar som tillsammans målar en brokig bild av en bostadshistoria full av nödlösningar.

Ofta är ett tak över huvudet samhällets första åtgärd i nöd. Det kan handla om en barack eller ett tält eller ett vindskydd, bara något som håller undan väder och vind. Dessa nödbostäder är nästan alltid tänkta att vara temporära lösningar som snart ska ersättas. Men ofta blir det temporära tillslut permanent. I ett flyktingläger stannar människor kvar länge, genomsnittet är sjutton år. Tillslut bildar därmed nödlösningarna egna samhällen eller nya stadsdelar. De lämnar spår och avtryck för eftervärlden och blir naturliga inslag i våra stadsmiljöer.

Även i Sverige talas det om nödlösningar för grupper som är utsatta på bostadsmarknaden. Studenter, människor på flykt, unga och ekonomiskt utsatta blir ofta lidande när efterfrågan på bostäder skjuter i höjden. Detta är ingen unik situation för Sverige, tvärt om! Tittar man på historien tycks bostadsbrist snarare vara en regel än ett undantag. När nöden har varit som allra värst har temporära lösningar, alltså nödbostäder, uppstått. Så, vad kan vi lära oss i historien? Är dagens situation annorlunda? Vilka kriser har vi hanterat tidigare?

Kris vid sekelskiftet

En stor del av Sveriges moderna historia kantas av kris på bostadsmarknaden. Under slutet av 1800-talet nästan fördubblades Stockholms befolkningens mängd på grund av industrialiseringen vilket ledde till en omfattande bostadsnöd. Efterfrågan på bostäder blev nästan omöjlig att hantera för de svenska städerna. I väntan på någonstans att bo inhystes hela familjer i gymnastiksal, sjukhuslokaler och övergivna fabriker. Alla tomma utrymmen som fanns att tillgå blev till nödbostäder för stora och små familjer.

Det faktum att första världskriget bröt ut förbättrade inte direkt situationen. Under de första krigsåren byggdes det mycket lite, på samma gång som inflyttningen till städerna bara ökade. Trångboddheten var akut, liksom de sanitära problemen. Efterfrågan gjorde dessutom att hyresnivåerna, till skillnad från standarden, blev bland de högsta i Europa. Situationen krävde politiska beslut.

Fördjupad information och detaljerade bilder av nödbostadens historia hittar du i [ArkDes digitala utställning "Nödvändighet"](#).

Lösningen blev statliga och kommunala åtgärder som underlättade och subventionerade bostadsbyggandet. Dessutom infördes hyresregleringar som satte stopp för hyreshöjningarna. Riksdagen fattade även beslut om att det skulle ges statliga och kommunala bidrag till "tillfälliga bostadsbyggnader av trä" till de värst drabbade svenska städerna. I Stockholm byggdes under åren 1917–1924 cirka 2 500 sådana nödbostäder. En av de som ritade provisoriska hus var arkitekten Gunnar Asplund. Redan 1917 uppfördes hans arbetarbostäder på Södermalm i Stockholm.

Barnrikehus – inte hus för rika barn

Trots reformer och politiska åtgärder skedde ingen dramatisk ökning av byggtakten under 1920-talet. I början av 1930-talet var den svenska levnadsstandarden bland de sämsta i Europa. Inte minst bostadsstandarden var betydligt lägre än i många grannländer. Under 30-talet började man därför att bygga ett känt exempel på nödbostäder, nämligen de så kallade barnrikehusen. Dessa lägenhetshus var helt enkelt tänkta att husera utsatta familjer med många barn. Kommunerna förväntades ställa upp med gratis tomtmark för bygget samt garantera att hyrorna blev betalda. Familjerna i barnrikehusen fick hyresrabatter baserade på antalet barn. Tre barn gav 30 procent rabatt, fyra barn gav 40 procent och så vidare.

Barnrikehusen kan kallas för nödbostäder eftersom de var en lösning på en dåtida nödsituation. Däremot var husen aldrig tänkta att vara tillfälliga. Många av dem står alltså fortfarande kvar i städer runt om i Sverige.

Under tiden efter andra världskriget skulle man kunna säga att bostadsnöden omvandlades till en bostadsbrist. Efterfrågan på bostäder i storstäderna var fortfarande hög, men det statliga och kommunala byggandet av storskaliga nödlösningar började upphöra.